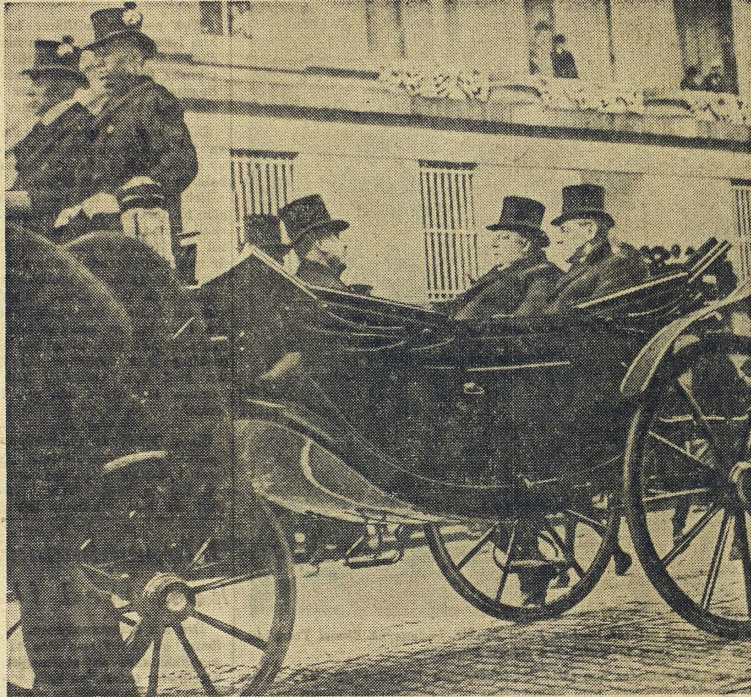

NYA FRIHETEN OCH NYA GIVEN

Detta är den andra av Herbert Tingstens artiklar om presidenterna Woodrow Wilson och Franklin Roosevelt. Den första artikeln, "Nådens fångar", var införd 18 augusti. Ytterligare två artiklar följer.

DA WOODROW WILSON segrade vid 1912 års val hade hans parti, det demokratiska, med undantag för Clevelands två presidenturer stått utanför makten i över femtio år; under sexton år i följd hade republikanerna haft ledningen. Demokraterna var i första rummet ett regionalt parti, Söderns parti, med bevarandet av de vitas väld i de gamla slavstaterna som huvudmål och med försök att vädja till missnöjet i norr och väster — till de fattiga arbetarna och de fattiga bönderna — som taktisk metod att sporadiskt erövra en majoritet i unionen. 1912 års val betecknade en kris, som nu, efteråt, kan ses som ett vägskäl i amerikansk historia. Republikanerna splittrades i två riktningar; partinamnet bevarades av Tafts konservativa falang, medan Theodore Roosevelt, som krävde större unionsmakt och starkare statsingripande över huvud, ledde det nybildade progressistiska partiet. Demokraternas seger betingades, med all sannolikhet, av motståndarnas splittring. Den betingades också av att Wilson genom ett tillhöra vänsterflygeln inom sitt parti

Presidentinstallation i Washington 1913: till höger den tillträdande Wilson och vid hans sida den avgående presidenten Taft.

kunde konkurrera med Roosevelt samtidigt som han var tillräckligt moderat för att kvarhålla de konservativa demokraterna. Hans ytterst vaga ideologi, som efter titeln på en samling av hans kampanjtal har kallats "den nya friheten" (The New Freedom), avsåg att reformera för att återställa.

I själva den allmänna attityden var Theodore Roosevelt — med "den nya nationalismen" och "den ärliga given" som lösen — och Wilson i huvudsak ense, och bakom dem stod reformvänner i och utanför partierna, kanske mest representativt företrädade av de då inflytelserika och briljant redigerade tidskrifterna *The Nation* och *The New Republic*. Den amerikanska demokratin höll på att ersättas av ett fåtalsvälde, en osynlig styrelse av storfinans och konservativa eller korruperade politiker — det var en huvudtanke. Den fria konkurrensen höll på att försvinna genom trusterna och monopolerna, själva den amerikanska liberalismen var i fara — det var den andra linjen. I fråga om medlen att återställa styrelsen till folket var man någorlunda ense; kongressens och statslegislaturernas makt skulle begränsas, och samtidigt skulle deras renhet och deras representativitet garanteras, å ena sidan genom att presidenten och guvernörerna blev folktribuner, å andra sidan genom en ny demokratiseringsaktion, vars lösning

direk
ferer
Roos
unio
litik
i någ
misk
socia
son
och
till c
konk
inte
den

rorerträdde framtidslinjen; Wilsons nyliberalism — med det paradoxala målet att nå gammalliberalism genom statsingripande — blev ett mellanspel.

Då Wilson kom till Vita huset var han ännu osäker om vad han skulle göra; reformprogrammet utarbetades i samråd med experter i och utanför kongressen. Det kom att omfatta främst två lagar, en som avsevärt sänkte tullarna, en som omorganiserade bankväsendet och gav de unionella organen större inflytande över penningpolitiken; i båda fallen gällde det att komma åt monopolismen. Till nyheterna hörde också en

Theodore Roosevelt

direkta primärval, initiativ och referendum. Men medan Theodore Roosevelt ville stärka staten och unionen och genom en aktiv politik konservera landets resurser, i någon mån dirigera den ekonomiska utvecklingen, driva fram socialpolitiska reformer, ville Wilson genom att stävja storfinsansen och kartellerna återföra Amerika till den gamla goda tiden, med fri konkurrens och självständiga, helst inte alltför stora företag. Det var den besegrade progressisten som

unionell inkomstskatt och en del andra beskattningsreformer, som för de radikala tedde sig överdrivet måttliga och — efter den vanliga litanian om konfiskation och förstörelse av all företagsamhet — snart godtogts av de konservativa. Därmed var, efter omkring ett och ett halvt år, Wilsons reformprogram realiserat, och redan på hösten 1914 kunde presidenten förklara att samhället bragts i ordning och att de som inte var nöjda var kverulanter och agitatorer: "Den konstruktiva lagstiftning som folkopinionen begärt sedan två årtionden... har nu genomförts", skrev han den 14 oktober.

För sådana reformer som tjugo år senare kom på dagordningen hade Wilson intet intresse; till stor del kunde han avvisa dem under hänvisning till den doktrin om delstaternas oförflyttliga rättigheter som ännu hörde till det demokratiska partiets heliga grundsats. Om unionellt ingripande vid arbetslöshet, om unionell planering, om unionell drift av järnvägar och vattenkraft kunde i princip inte vara tal (annat än under den korta krigsperioden). Sociala reformer i unionell regi var, trots växande tryck från

radikala grupper, presidenten främmande. I rasfrågan var presidenten snarast sydstatsman av traditionell typ; han hade som barn och ung man bott i Södern och hade där släkt- och vänskapsförbindelser. Segregationen inom den unionella förvaltningen drevs vidare under Wilsons tid, och negrer utestängdes från alla poster utom de mest underordnade. I detta hänseende liknade Wilson en annan av tidens stora profeter, general Smuts: båda talade passionerat om friheten i världen och skärpte förtrycket av den "lägre rasen" i sitt hemland.

Franklin Roosevelt blev genom sin familjetradition demokrat — ett underligt öde för en förmögen godsägare och jurist i staten New York. Men han beundrade från pojåkaren sin släkting och vän Theodore Roosevelt och drömde om att göra samma karriär. Till stor del gjorde han det också: medlem av legislaturen i Albany,

biträdande sjöminister, guvernör i staten New York, president i USA. Det var inte bara en yttre likhet. Franklin Roosevelt var än mindre än Wilson teoretiker och ideolog; han hade inte ens den allmänna tendensen till gammalliberalism, till laissez-faire. Att komma fram, att vara med, att handla, att förbättra blev efter studieåren i Harvard och en tråkig advokatpraktik i New York hans livsluft. Som Wilsons biträdande sjöminister fick han vid några och trettio år smaka på handlingen och makten. Sedan kom sjukdomen och åren av lidande och självdisciplin under övervinande av pollens värsta följder. Han utvecklades mycket under den tiden i allvar och medkänsla, säger somliga, andra förnekar sjukdomens betydelse för hans karaktär. Då han vid 46 års ålder blev guvernör i New York — samtidigt som Hoover blev president — siktade han på presidentposten.

Chansen kom med den stora krisen; efter tolv år av republikanskt styre valdes änyo en demokratisk president, denna gång inte bara i missnöjets, utan i skräckens och katastrofrens tecken. 12 miljoner var arbetslösa, nationalinkomsten hade på tre år sjunkit till hälften, demonstrationer och kollektiv vägran att lyda myndigheterna varslade om revolutionära aktioner, fascistiska och kommunistiska strömningar växte, just före inställningen av den nye presidenten stängde bankerna i stat efter

Det finns inga tecken på att Roosevelt var förtvivlad eller förfärad inför krisen. Han synes ha tagit saken lättare, ha haft mera tillförsikt än den besegrade Hoover, som stod sammanbrottet nära. Något mera bestämt program hade han inte; under krisåren hade han sagt många stridiga saker om vad som borde göras. "En kameleont på skotskt kläde", sade Hoover inför medtävlarens val. Men Roosevelt var klar över att det var nödvändigt att handla, att statschefen och unionen måste handla. "Den nya given", som han med en fras ur en annan politikers tal kallade sitt program, blev mera lik "den nya nationalismen" än "den nya friheten". Det gällde inte längre att bruka staten blott för att återställa den enskildes frihet; staten fick, så långt samhällsnyttan ansågs kräva det, ansvara för makten. "De hundra dagarna" efter ämbetsutträdet medförde en improviserad lagstiftning utan motstycke i amerikansk historia.

Någon närmare karaktäristik av Roosevelts politik kan självfallet inte här ges. Det är nog att betona att allt det inför vilket tidigare presidenter och till och med Wilson skyggat nu drogs in i unionens maktfär. Kollektiv produktion — med Tennessee Valley som monument; planering genom prisreglering, offentliga arbeten, understöd åt enskilda företag, lagring för framtiden; socialpolitik i union och delstater; reglering av fackföreningarnas ställning. Rasfrågan angreps i en kombination av idealism, ekonomiskt intresse och röstfiske. Det demokratiska partiet blev ett radikalt reformparti, vars väljare i norr och väster i det efterblivna och rasstolta Södern snarast såg ett annex som man kunde ha råd att förlora. Partiets gamla doktriner om statsmaktens begränsning och om delstaternas självständighet mot unionen slopades. Amerika blev en modern välfärdstat med åsikter och institutioner som ändrades mera under ett årtionde än tidigare på ett halvsekel. Då det republikanska partiet efter tjugo år kom tillbaka till makten var det ett annat än förr.

Men de två presidenterna har ändå mycket gemensamt. De krävde båda statsingripanden i frihetens och demokratis intresse; den svaghet hos statsmakten, i union och delstater, som var naturlig för republikanerna Taft, Harding, Coolidge och Hoover, var för dem ett svek mot folkstyrelsen. Med detta syfte verkade de för en stark exekutiv, för ökad makt åt sig själva. De blev folktribuner mer än kanske någon annan president, ledare av kongressens arbete, ledare även av utrikes- och militärpolitik. Deras metoder var i mycket desamma; här var Wilson föregångare och Roosevelt den fulländade lärjungen.

HERBERT TINGSTEN